

Het T-kopje

Wilfried De Hert

De vakantie is voorbij, leerlingen en leraren zijn hopelijk terug op school. Tijdens die periode van verdiende rust hebben – gewoontegetrouw – gezagslui en workaholics ballonnetjes opgelaten of ongezoeten hun mening over het onderwijs gegeven. Overuren zullen worden betaald, schoolreizen moeten met de hele klas gebeuren, de computer is de basis van de grootste didactische revolutie sinds het vso enzovoort. Een van de reacties trok mijn aandacht meer dan de andere. Het onderwijs zou zowat de enige sector zijn die het zich kan veroorloven nog steeds op dezelfde manier tewerk te gaan als honderd jaar geleden...

De bron is me weliswaar ontgaan, maar deze uitspraak doet toch wel afbreuk aan de inspanningen van de VON om al dertig jaar lang ontplooiingsgericht en communicatief taalonderwijs centraal te stellen. Nu pas zijn de vakoverschrijdende eindtermen ontwikkeld om de eisen die de maatschappij stelt, op school te realiseren. De recente verwezenlijkingen worden ook door de VON nog steeds op de voet gevolgd en hebben zelfs tot de aanpassing van de criteria om totaalmethodes te beoordelen, geleid (VON(K)-Werkgroep Schoolboeken 1999).

In de jaren '80 kwam het communicatief taalonderwijs Vlaanderen binnengewaaaid. De werkvormen werden onder impuls van

de VON-conferenties langzaam maar zeker gemeengoed en in de jaren '90 werden ook de leerplannen en schoolboeken erdoor beïnvloed. We evolueerden van vrije experimenten tot vastliggende criteria waardoor reflectie en evaluatie aandacht kregen. Op dit moment zou het nattevingerwerk ver weg moeten zijn en geeft het vaardigheids-onderwijs de toon aan. De volgende stap zijn we nu aan het zetten met het toekomstbeeld van de volgende eeuw voor ogen.

De klemtoon ligt op zelfstandig en zelfverantwoordelijk leren als basis voor levenslang leren en het besef groeit dat cognitieve ontwikkeling meer is dan het leren van vakinhouden. Terecht wordt kennisverwerving beschouwd als een sociaal leerproces gekenmerkt door een strategische aanpak waarin we streven naar een leereffect.

Daarom schuilt het belang van OVUR- en aanverwante modellen niet in de vernieuwende structuur, maar wel in de didactiek waarbij voorbereiding en reflectie minstens even belangrijk worden als de uitvoering van een taak. Het was ooit anders.

Om leren leren efficiënt te organiseren en leerlingen inzicht in hun leren te geven, zijn drie didactische aspecten van groot belang. We raken ze kort even aan. Ten eerste moeten we meer gebruikmaken van levens-echte situaties in ons onderwijs en onze omgeving door meer geïntegreerd te werken (De Hert 1997). Zo leren we leerlingen vaardigheden en kennis op een andere manier toepassen. Ten tweede verleggen we het accent van frontaal onderricht naar samenwerkend en

zelfstandig leren. Ten derde is het tijd om opnieuw stil te staan bij de bedoeling en wijze van evalueren. Een taalbeleid dat zich niet alleen bezighoudt

met het spreken van leerlingen, maar ook oog heeft voor het spreken *met* leerlingen, is een eerste grote stap voorwaarts.

DE LEEROMGEVING OPTIMALISEREN

Onderwijs is maar efficiënt wanneer de leerlingen inzicht verwerven in de leerstof en hoe ze die verwerken. Als dit verwerven beperkt blijft tot schools leren in de klas, worden heel wat vaardigheden die van groot belang zijn in het verdere studie- en arbeidsleven, niet ontwikkeld. Het komt erop aan dat we de samenhang bevorderen tussen vakken en vaardigheden, met andere woorden het vakgebondene wordt maar aangeleerd als de leerinhoud het vak ook overschrijdt. Stimuleren van transfer houdt in dat dit zowel in het vak als erbuiten kan gebeuren.

Tegelijkertijd biedt ons onderwijs heel wat mogelijkheden om met gesimuleerde of reële situaties te werken die niet levensvreemd zijn. Die mogelijkheden optimaliseren is een nieuwe uitdaging. We denken voor het vak Nederlands vooral aan de begeleidende tweegesprekken waarin de leerinhouden onmiddellijk worden toegepast, zoals slecht-nieuwscommunicatie die we kunnen aanleren in de klas (Markey 1998-99), maar ook aan nabesprekingen over rapporten bijvoorbeeld. In die zin staat leerlingbegeleiding en vaardigheidsonderwijs niet ver van elkaar.

Als we verwachten dat leerlingen bijvoorbeeld keuzes *kunnen* maken, *kunnen* leren, *kunnen* (samen)leven, *kunnen* plannen,

De klemtoon ligt op zelfstandig en zelfverantwoordelijk leren als basis voor levenslang leren en het besef groeit dat cognitieve ontwikkeling meer is dan het leren van vakinhouden.

moeten ze op de eerste plaats keuzes *leren* maken, *leren* leren, *leren* (samen)leven en *leren* plannen. En net zoals bij zwemmen leer je dat niet door een frontale theorieles. In

elke situatie waarin de leerling een keuze moet maken, is er een leerproces waarvan we als leraar moeten profiteren.

De vraag van de toekomst luidt dan ook: hoe creëren we zulke krachtige leeromgevingen waarin leerlingen stappen naar zelfverantwoordelijkheid kunnen zetten? (De Corte 1996; Lowyck 1995) Het antwoord is te vinden in het organiseren van één-één-leersituaties, misschien wel de belangrijkste doelstelling van het *Studiehuis*: meer differentiatie en omgaan met verschillen, meer begeleiden dan lesgeven, veel gevarieerde werkvormen aanbieden (zie ook de rubriek *Ingeboekt* in dit nummer/nvdr).

SAMENWERKEND EN ZELFSTANDIG LEREN

Sociale processen geven betekenis aan kennis. De leerling ontplooit zich pas echt ten volle in het samen leren met groepsgenoten. Door de wijze van leren groeien de leermotivatie en interesse van de leerlingen en neemt het verantwoordelijk zijn voor het leren en voor elkaar toe (Ebbens e.a. 1997; Paelman 1998; Veugelers & Zijlstra 1996). Ook hieruit haalt het vak Nederlands profijt doordat er een nieuwe visie op het vroegere vrijblijvende 'groepswerk' wordt ontwikkeld.

Alle leden krijgen nu verantwoordelijkheid om zelfstandig een taak op te lossen en hieruit te leren. Vooral totaalvaardigheden lenen zich hier goed toe (zie onder meer De Hert 1998 in een themanummer van *I/O* over zelfstandigheidsdidactiek). Overleg in groep krijgt bovendien de klemtoon. Die groep blijft een belangrijke rol spelen: groepsopdrachten, projectonderwijs en andere werkvormen waarbij samenwerking en dialoog nodig zijn, leveren prachtige kansen om bij te dragen aan de morele rijpheid van de leerlingen. Ze moeten tijdens het samenwerken trouwens geregeld aan elkaar verantwoording afleggen.

EVALUEREN

Een derde aspect dat met leren leren in het vak Nederlands te maken heeft, is het evalueren. Het is een deel van het leerproces: uit elke evaluatie leert de leerling. Evaluatie lijkt maar succesrijk als het ook leerlingen begeleiden is en als dat individueel en in groep gebeurt en wordt opgebouwd. Als leerlingen zelfstandig werken, moeten zij zichzelf constant bevragen (Reijners 1998).

Een procesevaluatie die permanent gebeurt, is meer op zijn plaats dan een productevaluatie. Het reflecteren op een uitvoering wordt bijvoorbeeld bevorderd als dat gepaard gaat met het bespreken van logboeken, het verklaren van observatieschema's met selectiecriteria, en begeleidende gesprekken tussen leraar en leerling. Leerlingen kunnen op die manier hun eigen werk zinvol corrigeren en zelf beslissingen nemen en keuzes maken.

ONTWIKKELEN VAN EEN TAALBELEID

Door de vorming van scholengemeenschappen krijgen scholen meer ruimte om hun identiteit vorm te geven. Ze kunnen nu min of meer autonoom keuzes maken en zich op een bepaalde manier profileren. Als ze kiezen voor een leer- en leefklimaat waar leerlingen zich prettig voelen, en hen willen leren bewust keuzes te maken en kritisch te staan ten opzichte van zichzelf en hun omgeving, moet heel de school meedraaien.

*Het komt erop aan dat we de
samenhang bevorderen tussen
vakken en vaardigheden, met
andere woorden het vakgebondene
wordt maar aangeleerd als de
leerinhoud het vak ook overschrijdt.*

Een taalbeleid dat bol staat van zelfevaluatie is onmisbaar.

Leraren moeten overleg plegen over de aanpak en organisatie: welke situaties komen in de school voor om vakoverschrijdend te werken en te leren? welke afspraken moeten worden gemaakt om samenwerkend en zelfstandig te leren? hoe wordt aan takenspreiding gedaan? wat is de visie op evalueren? Onderlinge communicatie is een belangrijke voorwaarde om een taalbeleid uit te werken. Als dat tussen leraren niet lukt, is het effect om met leerlingen te communiceren over hun leren waarschijnlijk ook heel klein of ontoereikend.

Om een uitspraak over honderd jaar stilstand in het onderwijs te ontkrachten, moeten we aan permanente zelfevaluatie

doen. Daarom wil ik eindigen met de volgende mooie parabel¹:

“Een man ging naar een oude, wijze Japanse monnik en vroeg hem of hij hem alles wilde leren wat hij wist. De monnik gaf geen antwoord, maar bood de man een kopje thee aan. Plechtig goot de wijze monnik de thee in het kopje. Op een bepaald moment was het tot de rand gevuld en toch bleef hij maar doorgieten. De thee stroomde over de rand. Toen de man de monnik op het morsen attent maakte, antwoordde die: ‘Zo is het ook met uw hoofd. Ik kan u niets leren zolang uw hoofd vol zit met alles wat u weet.’”

Wilfried De Hert
Louis Janssenslaan 40
2100 Deurne

Noot

- ¹ Deze tekst is gebruikt in een **Reflex**-artikel. De bijhorende praktische wenken geven bruikbare tips voor mondelinge examens (De Hert 1998).

Bibliografie

De Corte, E.: Actief leren binnen krachtige onderwijsleeromgevingen. *Impuls* 1996/4 (juni 1996).

De Hert, W.: Geïntegreerd werken, een eerste stap! *Vonk* 27/1 (sept.-okt. 1997), p. 51-61.

De Hert, W.: Jantjes hoofd is ontploft... net voor een mondeling examen. *Reflex* 1998/3 (november 1998).

De Hert, W.: Zelfstandigheidsdidactiek en de lessen Nederlands. Videoreportages. *I/O* nr. 72 (juli-augustus-september 1998).

Ebbens, S., S. Ettekoen & J. van Rooijen: *Samenwerkend leren*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997.

Lowyck, J.: Op zoek naar krachtige leeromgevingen. *Impuls* 1995/4 (juni 1995).

Markey, D.: Slecht-nieuwscommunicatie op school. Van kwaad tot erger. *Nova et Vetera* 1998-99, nr. 1-2.

Paelman, F.: CLIM. Coöperatief leren in multiculturele groepen. *Praktijkids voor de basisschool*, juni 1998.

Reijnders, G.: Goed gepland in het studiehuis. Zelfverantwoordelijk leren en coaching in balans. *Levende Talen* nr. 397 (februari 1998).

Veugelaers W. & H. Zijlstra (red.): *Praktijken uit het Studiehuis*. Leuven/Apeldoorn: Garant, 1996.

VON(K)-Werkgroep Schoolboeken: Criteria voor de beoordeling van de totaalmethodes Nederlands voor de eerste graad secundair onderwijs. *Vonk* 28/4 (maart-april 1999), p. 14-25 (A-stroom) en p. 48-57 (B-stroom).

T U S S E N D O O R

UFSIA/ICTL (Antwerpen)

is op zoek naar lesgevers voor cursussen Nederlands voor anderstaligen aan hogeschoolde volwassenen (beginners, halfgevoorderden, gevorderden en vergevorderden).

TIJDENS HET ACADEMIEJAAR

3 x 3 uur per week op maandag-, dinsdag- en donderdagavond, telkens van 18.30 tot 21.30 uur (90 uur per cursus)
van 17 januari tot 23 maart 2000
van 13 april tot 29 juni 2000

TIJDENS DE ZOMERVAKANTIE

extra-intensief, 1 maand van 9 tot 16 uur, woensdag- en vrijdagmiddag vrij

VEREISTEN

- je bent licentiaat Germaanse talen;
- je hebt een aggregatiediploma hso;
- je hebt het liefst ook een aggregatiediploma NT2 (UIA);
- je hebt al voldoende lesgeefervaring of je bent enthousiast en sterk gemotiveerd;
- je bent actief, vernieuwend, teamgericht en veeleisend voor jezelf;
- je bent multicultureel georiënteerd.

Stuur je cv naar UFSIA/ICTL, Veerle Frateur, Prinsstraat 14, 2000 Antwerpen
of bel (03)220 48 45.

